

РОДИНИ *ULMACEAE* MIRB. ТА *CELTIDACEAE* ENDL. У ФЛОРИ УКРАЇНИ

Наведено результати критико-систематичного дослідження представників родин *Ulmaceae* Mirb. та *Celtidaceae* Endl. у флорі України. Встановлено, що природно на території України зростає лише один вид роду *Celtis* родини *Celtidaceae* (*C. planchoniana* (*C. glabrata*) є ендемом Криму), 2 види і 1 підвид (*C. australis*, *C. australis* subsp. *caucasica*, *C. occidentalis*) інтродуковані та культивуються у ботанічних садах, використовуються у зелених насадженнях різного типу. Серед представників родини *Ulmaceae* аборигенними на території України є 4 види та 1 підвид роду *Ulmus* (*U. glabra*, *U. laevis*, *U. pumila*, *U. minor*, *U. minor* subsp. *minor*). Під *Zelkova* у світовій флорі представлений 6 видами, з яких в Україні зростає один — *Z. carpinifolia*. В Україні цей вид культивують у садах і парках на Південному березі Криму. Подано конспекти родин *Ulmaceae* та *Celtidaceae*, зокрема ключі для визначення родів і видів цих родин, для кожного виду наведено номенклатурну цитацію, морфологічний опис, відомості про поширення в Україні та загальне поширення. Розглянуто види природної флори України, а також види, які культивують у садах і парках України.

Ключові слова: *Ulmaceae*, *Celtidaceae*, морфологічні особливості, ключі для визначення, поширення.

У межах підготовки флористико-таксономічного зведення «Флора України» нами здійснюється опрацювання родин *Ulmaceae* Mirb. та *Celtidaceae* Endl. Мета роботи — узагальнити відомості про представників цих родин у флорі України, а також про види, які культивують у садах і парках.

Матеріал та методи

Об'єктами дослідження були представники родин *Ulmaceae* та *Celtidaceae*, які зростають у природній флорі України і в культурі. Оброблено матеріали Національного гербарію України — гербарію Інституту ботаніки імені М.Г. Холодного НАН України (KW), гербарію Нікітського ботанічного саду (YALT) та критично проаналізовано джерела літератури.

Результати та обговорення

Обсяг родин приймаємо у розумінні Д.В. Гельмана [4] і С.Л. Мосякіна [6, 9]. На сьогодні родина *Ulmaceae* представлена в Україні двома родами — *Ulmus* та *Zelkova*, родина *Celtidaceae* — одним родом *Celtis*.

Рослини обох родин — це дерева або кущі. Наводимо їх морфологічні ознаки. Листки

цілі, чергові, дворядні, часто несиметричні, мають опадаючі прилистки. Квітки дрібні, двостатеві, або одностатеві, здебільшого в пучкуватих суцвіттах цимозного типу, які мають вигляд щитків або головок. Оцвіттина неощадна, чашечкоподібна, зрослолисткова, 4—6-надрізна або розділена. Тичинок така сама кількість, як і часток оцвіттини або вдвічі більше. Маточка з двох плодолистиків, верхньою зав'яззю і 1-2 гніздами, з одним звислим, оберненим або напівоберненим насіннєвим зачатком у гнізді. Насінина без ендосперму, з прямим зародком або з невеликим ендоспермом і зігнутим навколо нього зародком.

Нижче подано конспекти родин *Ulmaceae* та *Celtidaceae*, зокрема ключі для визначення родів та видів цих родин, для кожного виду наведено номенклатурну цитацію, морфологічні описи, відомості про поширення в Україні та загальне поширення. Розглянуто види природної флори України, а також види, які культивують у садах і парках України.

Родина *Celtidaceae* Endl. — Каркасові

Рід Каркас — *Celtis* L. 1753, Sp. pl.: 1043; Грудз. и Гельтм. 2004, ФВЕ, 11: 37.

Лектотип: *C. australis* L.

Дерева середньої величини, листки дворядно розміщені на бічних гілках, листки нерівнобічні. Квітки одностатеві, зрідка двостатеві, оцвітина 5—6-роздільна, частки після цвітіння опадають, тичинок 5-6. Зав'язь одногнізда, однонасінна, приймочок дві, вони видовжені, відігнуті. Плід — піренарій (куляста кістянка). В Україні лише один вид зростає у природі (*C. planchoniana* K.I. Chr. (*C. glabrata*) є ендемом Криму), інші види інтродуковані та культивуються у ботанічних садах, використовуються у зелених насадженнях різного типу.

Ключ для визначення видів

1. Листки голі. Плоди помаранчево-жовті або червонуваті із сизим нальотом ...К. оголений (Планшона) — *C. planchoniana*

— Листки опушені різною мірою 2

2. Листки густо повстисто опушені з обох боків. Плоди темно-пурпурові до чорнихК. південний — *C. australis*.

— Листки або опушені лише знизу, або вздовж жилок..... 3

3. Листки знизу густо опушені. Плоди червонувато-жовті із сизуватим нальотом К. кавказький — *C. australis* subsp. *caucasica*

— Листки коротко опушені вздовж жилок Плоди темно-пурпурові, іноді — помаранчевіК. західний — *C. occidentalis*

C. planchoniana K.I.Chr. 1997, in Strid & Tan, Fl. Hellenica 1: 54.; Грудз. и Гельтм. 2004, ФВЕ, 11: 39. — *C. glabrata* Stev. ex Planch. 1848, Ann. Sc. Nat. VIII: 285; Ярмоленко, Фл. СССР, V: 375; Лоначевський, Котов, 1952, Фл. УРСР, IV: 149. — *C. Tournefortii* M.B. 1808, Fl. taur. — cauc., II: 448. — *C. Tournefortii* var. *glabrata* Boiss. 1879, Fl. Or. IV: 1157. — К. оголений (Планшона).

Описаний з Кавказу та Криму.

Листопадне дерево або кущ до 5 м заввишки. Молоді пагони світло-бурі, гілки бурі. Листки яйцеподібні або ромбічні, голі, світло-зелені, 4—7 см завдовжки, 4 см завширшки. Біля основи цілокраї, несиметричні, вище — дрібнонерівно зубчасто-пилчасті. Квітки тичинкові непомітні. Плоди помаранчево-жовті або червонуваті із сизим нальотом. Кістянка куляста, слабо зморшкувата. Цвіте в III-IV, плодоносить у IX-X.

Загальне поширення: Крим (трапляється по кам'янистих схилах), Кавказ, Східна Європа, Мала Азія [2].

Поширення в Україні: у Криму, на заході (від Тарханкутського півострова до Балаклави) і на Південному березі Криму (від Балаклави до Карадагу). Також у культурі з 1819 р. Культивують у ботанічних садах Києва (Національний ботанічний сад імені М.М. Гришка НАН України), Вінниці, Кривого Рогу, Ялти, Чернівців, Одеси, у дендропарку «Асканія-Нова». Використовують у парковому озелененні м. Києва [1].

C. australis L. 1753, Sp. Pl., ed. I: 1043; Дідух 2002, Укр. бот. журн. 59, 1: 8; Грудз. и Гельтм. 2004, ФВЕ, 11: 39. — К. південний.

Описаний з Південної Європи та Північної Африки (Hb. Linn. 1209/2).

Листопадне дерево до 20 м заввишки. Молоді пагони опушені, сіруваті, гілки темно-сірі. Листки овально-ланцетні, 4—8 см завдовжки, 2—4 см завширшки, по краях пилчасті. Опушені з обох боків густим повстистим опушенням. Квітки двостатеві та тичинкові. Цвіте одночасно з розпусканням листків. Плоди кулясті, темно-пурпурові, до чорних, 1,6 см у діаметрі. Цвіте в V, плодоносить у IX-X.

Загальне поширення: Південна та Середня Європа, Мала Азія, Північна Африка, Афганістан [2].

Поширення в Україні: в культурі з 1811 р. Культивують у ботанічних садах Вінниці, Донецька, Кривого Рогу, Чернівців. У Криму зрідка дичавіє [1].

C. australis subsp. *caucasica* (Willd.) C.C. Towns. 1980, Fl. Iraq 4 (1): 73. — *C. caucasica* Willd. 1805, Sp. pl., IV: 994, Ярмоленко, Фл. СССР, V: 374. — *C. australis* M.B. 1808, Fl. taur.-cauc., II: 440, non L. Ledeb., Fl. Ross., III: 632 — К. кавказький.

Тип: Caucaso, Adams (holo. B-Wildd. 1898).

Листопадне дерево або кущ до 4—7 м заввишки. Молоді пагони світло-бурі, гілки бурі. Листки яйцеподібні, шкірясті із загостреною верхівкою, 4—10 см завдовжки, 2,5—5,0 см завширшки. Знизу густо опушені. Краї пилчасті або подвійно-пилчасті. Квітки тичинкові та

двостатеві. Цвіте одночасно з розпусканням листків. Плоди кулясті, червонувато-жовті. Кістянка слабо зморшкувата, зверху стиснута. Цвіте в IV-V, плодоносить у IX-X.

Загальне поширення: Кавказ, Середня Азія, Мала Азія [2].

Поширення в Україні: в садах і парках на півдні та південному сході, у Криму (в окол. м. Сімферополя) здичавіло. В культурі з 1938 р. Культивують у ботанічних садах Одеси, Чернівців, Вінниці, Кривого Рогу, Ужгорода, Донецька [1].

C. occidentalis L. 1753, Sp. pl., ed. I: 1044; Schneider, III. Handb. Laubholz., I: 233; Дідух, 2002, Укр. бот. журн. 59, 1: 8; Грудз. и Гельтм. 2004, ФВЕ, 11: 39. — К. західний.

Листопадне дерево до 40 м заввишки. Молоді пагони світло-коричневі, гілки темно-коричневі. Листки яйцеподібні, видовжено-яйцеподібні, 5—15 см завдовжки, 3—7 см завширшки, пилчасті по краях, на верхівці цілокраї, з несиметричною округлою або широко-клиноподібною основою, світло-зелені, знизу опушені вздовж жилок. Квітки тичинкові, непомітні. Плоди кулясті, темно-пурпурові, іноді — помаранчеві, 7—10 мм у діаметрі. Кістянка зморшкувата. Цвіте в IV-V, плодоносить у IX.

Загальне поширення: Північна Америка — від Квебека до Манітоби і Міннесоти, в Північній Кароліні, Міссурі, Оклахомі [2].

Поширення в Україні: в садах і парках Закарпаття (Ужгород, Виноградове), на півдні, зрідка — на півночі України. В культурі з 1809 р. Культивують у ботанічних садах Києва, Чернівців, Черкас, Одеси, Вінниці, Ужгорода, Донецька, Львова [1].

В Україні також зрідка культивують *C. bungeana* Blume, *C. crassifolia* Lam., *C. mississippiensis* Bosc., *C. reticulata* Torr., *C. sinensis* Pers.

Родина *Ulmaceae* Mirb. — В'язові

Ключ для визначення родів

1. Квітки двостатеві. Плід — горіх, оточений перетинчастим крилом (крилатка) *Ulmus* L.

— Квітки тичинкові або двостатеві. Плід — сухий безкрилий горіх..... *Zelkova* Spach.

Рід В'яз — *Ulmus* L. 1753, Sp. Pl.: 225; Грудз. и Гельтм. 2004, ФВЕ, 11: 30.

Лектотип: *U. campestris* L., nom. rej. (= *U. glabra* Huds.)

Рід *Ulmus* нараховує близько 40 видів. Представники роду широко використовують у зеленому будівництві та садово-парковому господарстві. Деревя або кущі, зазвичай з несиметричними листками. Квітки двостатеві, в густих щиткоподібних або головчастих суцвіттях, які розвиваються з бокових верхніх бруньок минулого року, цвітуть до появи листків. Оцвіттина дзвоникувата, зелена, вгорі зазвичай червонувата, 5 (рідше 7-8)-надрізнана. Тичинок стільки, скільки часток оцвіттини, прирослі до їх основи; приймочок дві. Плід — горіх, оточений перетинчастим крилом (крилатка), здавлений, насінина без ендосперму з прямим зародком.

В Україні тривалий час не було єдиної думки щодо систематичного положення окремих таксонів роду, відсутні дані літератури про сучасне поширення видів у природних фітоценозах флори України (є дані літератури про поширення ільмових порід у лісових насадженнях України [8]). Нами було критично проаналізовано літературні джерела щодо систематики роду, узагальнено відомості про сучасний стан його вивчення. Встановлено, що в Україні дані про кількість видів та їх таксономічний статус відрізняються. У «Флорі УРСР» (1952) О. О. Лоначевський та М. І. Котов наводять описи дев'яти видів, з яких ранг виду нині мають три — *U. laevis* Pall., *U. pumila* L., *U. suberosa* Moench.; *U. celtidea* (Rog.) Litw. є синонімом *U. laevis* Pall.; *U. scabra* Mill. і *U. elliptica* C. Koch. — синонімами *U. glabra* Huds.; *U. foliaceae* Gilib. та *U. wyssotzkyi* Kotov — синонімами *U. minor* Mill. [9]. В «Определителе высших растений Украины» [7] наведено сім видів в'язів, з них нині чотири визнано видами — *U. pumila*, *U. laevis*, *U. glabra*, *U. suberosa*. *U. elliptica* є синонімом *U. glabra*; *U. carpinifolia* Rupp. ex G. Suckow та *U. wyssotzkyi* — синонімами *U. minor* [9]. У «Конспекте флоры Восточной Европы» [4] для території України наведено чотири види — *U. pumila*, *U. laevis*, *U. glabra*, *U. minor*. *Ulmus suberosa* зазначено як синонімом виду *U. minor*. Опрацювавши гербарні матеріали (KW) та проаналізувавши дані літератури, ми виявили такі морфологічні ознаки,

які, на нашу думку, можуть бути діагностично важливими для розмежування цих двох таксонів (наявність або відсутність дрібних крапкових залозок та ступінь опушення з нижнього боку листової пластинки). Тому ми дотримуємось у своїй роботі списку видів, наведеного у «Vascular plants of Ukraine. A nomenclatural checklist» [9], визнаючи вид *U. suberosa* підвидом *U. minor* Mill. subsp. *minor*. Таким чином, в Україні рід *Ulmus* представлений чотирма видами та одним підвидом.

Ключ для визначення видів

1. Листки з обох боків жорстко-волохаті
..... *U. glabra* — В. гірський
— Листки з нижнього боку з різним ступенем опушення, зверху голі або ледь шорсткі..... 2
2. Крилатка майже без вирізки з насінною посередині *U. pumila* — В. низенький
— Крилатка з вирізкою 3
3. Крилатка з глибокою вирізкою, яка майже доходить до насінни..... *U. laevis* —
В. гладенький
— Крилатка з вирізкою, віддаленою від насінни на 2–3 мм..... 4
4. Листки мають на нижньому боці вздовж жилок дрібні крапкові червоні залозки та біле клячкувате густе опушення в кутках жилок..... *U. minor* — В. менший
— Листки на нижньому боці без залозок, клячкуваті волоски в кутках жилок ледь помітні *U. minor* subsp. *minor* —
В. корковий

Секція 1. *Ulmus*. — *U. sect. Madocarpus* Dumort. 1827, Fl. Belg.: 25; Грудз. И Гельтм. 2004, ФВЕ, 11: 34.

Тип: *U. glabra* Huds.

Ulmus glabra Huds. 1762, Fl. Angl. : 95. — *U. elliptica* K.Koch 1849, Linnaea 22: 599. — *U. sukaczewii* Andronov 1955, Not. Syst. 17: 108. — *U. excelsa* Borkh. 1800, Borkh. — *U. montana* With. 1787, Arr. Brit. Pl. ed. 3, vol. 2: 279. — *U. nuda* Ehrh. 1791, Ehrh. — *U. scabra* Mill. 1768, Gard. Dict. ed. 8, no. 2. — В. гірський.

Описаний з Англії.

Листопадне дерево до 30 м заввишки, без кореневих паростків. Кора сіра, спочатку гла-

денька, пізніше поздовжньо розтріскується. Молоді пагони густо опушені білуватими чи рудими волосками, зрідка майже голі, пізніше темно-бурі, сірі чи жовто-бурі, голі. Бруньки вдвічі коротші від черешка, яйцеподібні, з іржасто-червоно-війчастими лусками. Листки темно-зелені, грубі, з обох боків жорстко-волохаті, зрідка знизу лише з пучками волосків у кутах жилок, іноді на верхівці з трьома лопатями, еліптичні чи видовжено-оберненояйцеподібні, 8–16 см завдовжки, 7–9 см завширшки. На верхівці коротко загострені або майже зрізані, основа несиметрична, краї гостро-двічіпилчасті з 11–19 жилками. Черешок 3–6 мм завдовжки. Квітки в пучках, коричневаті, майже сидячі. Частки суцвіття бурі, з рудо-війчастим краєм, з 5–6 тичинками. Крилатка з голим крилом, (1,6) 2–3 см завдовжки, бура чи зеленувата, широко-еліптична або оберненояйцеподібна. Цвіте в III–IV, плодоносить у V–VI.

Загальне поширення: південна частина Скандинавського півострова, Середня Європа, Балкани, Мала Азія, Східна Європа.

Поширення в Україні: в культурі з XIX ст. Культивують повсюдно [1, 2].

Секція 2. *Blepharocarpus* Dumort. 1827, Fl. Belg.: 25. — *U. sect. Ulmus*: Грудз.и Гельтм. 2004, ФВЕ, 11: 32.

Ulmus laevis Pall. 1784, Fl. Ross. 1, 1: 75, tab. 48, fig. F. — *U. celtidea* (Rogow.) Litv. 1908, Schedae Herb. Fl. Ross. 6: 167. — *U. ciliata* Ehrh. 1791, Beitr. Naturk. vol. 5, 161. — *U. effusa* Willd. 1787, Prodr. Fl. Berl., 94. — *U. octandra* Schkuhr 1791, Schkuhr. — В. гладенький.

Описаний з Росії.

Листопадне дерево до 35 м заввишки і більше. Кора брунатно-сіра, з віком розтріскується. Молоді пагони більш-менш опушені, коричнево-сірі, пізніше голі, блискучі, оливково-або червоно-бурі, іноді світло-бурі. Бруньки видовжені, гострі. Листки нерівнобокі, еліптичні, оберненояйцеподібні, широко-овальні або яйцеподібні, гостро-двічіпилчасті, 6–15 см завдовжки, 3,5–12,0 см завширшки, з 12–18 парами бічних жилок. Зверху голі, знизу опушені по всій поверхні або м'яко опушені по жилках.

Черешок 5 мм завдовжки. Квітки коричнюваті, на довгій повислій ніжці (6—20 мм завдовжки), оцвітина 5—8-надрізана, нерівнобічна. Крилатки повислі, еліптичні, по краю густоволохато-пухнасті, 12—16 (30) мм завдовжки, на верхівці з глибокою вирізкою, яка майже доходить до насінини. Цвіте в III-IV, плодоносить у V-VI.

Загальне поширення: Східна Європа, Крим, Передкавказзя, Західна Європа — Скандинавія, Середня Європа.

Поширення в Україні: повсюдно і здавна культивують [1, 2].

Секція 3. *Foliaceae* (Schneid.) Grudz. 2004, ФВЕ, 11: 34.

Тип: *U. minor* Mill.

Ulmus pumila L. 1753, Sp. Pl. 1: 225 — *U. pinna-to-ramosa* Dieck ex Koehne 1910, Feddes Repert. 8: 74 — *U. pumila* var. *arborea* Litw. 1908, in sched. Герб. русск. фл., VI: 400. — В. низенький.

Листопадне дерево 3—5 (15) м заввишки. Кора спочатку жовтувата, пізніше жовтуватопопеляста. Молоді пагони жовтуваті, пізніше жовто-попелясті. Бруньки маленькі, яйцеподібні, тупі, з війчастими лусками. Листки шкірясті, зазвичай рівнобокі, видовжені або видовжено-ланцетні, загострені або гострі, двічі-пилчасті, 3—7 см завдовжки, знизу з кльочкуватими волосками в кутках жилок. Квітки темно-коричневі, з 4—5 тичинками, коротшими за оцвітину. Крилатки широко-еліптичні, трохи косі або нерівнобокі, 15—20 мм у діаметрі, з насінною посередині. Цвіте в III-IV, плодоносить у IV-V.

Загальне поширення: Східний Сибір, Далекий Схід, Китай, Японія, Корейський півострів, північна частина Монголії.

Поширення в Україні: культивують повсюдно, часто у лісосмугах на півдні [1, 2].

Ulmus minor Mill. 1768, Gard. Dict., ed. 8: n 6. — *U. araxina* Takht. 1945, Dokl. Akad. Nauk Armiansk. SSR 2, 2: 57 — *U. campestris* L. 1753, Sp. Pl.: 225 — *U. densa* Litv. 1908, Schedae Herb. Fl. Ross. 6: 163 — *U. foliacea* Gilib. 1792, Exerc. Phyt. : 395 — *U. georgica* Schchian 1953, Not. Syst. (Tbilisi) 17: 19 — *U. grossheimii* Takht. 1945,

Dokl. Akad. Nauk Armiansk. SSR 2, 2: 57 — *U. uzbekistanica* Drobow 1953, Fl. Uzbekistan. 2: 525 — *U. wyssotzkyi* Kotov 1940, Journ. Bot. Acad. Sci. RSS d'Ukraine 1, 3-4: 333 — В. менший.

Листопадне дерево до 30 м заввишки, часто з паростками з додаткових кореневих бруньок. Кора спочатку гладенька, зеленувато-жовто-бура, потім брунатно-сіра або попеляста, пізніше глибоко-розтріскана. Молоді пагони голі або опушені, іноді з дрібними чорнуватими залозками. Бруньки малі, яйцеподібні, тупі, темно-бурі, з війчастими по краю лусочками. Листки еліптичні або овальні, загострені, з дуже несиметричною і нерівнобокою основою, двічі-пилчастим краєм і з 9—12 (14) парами бічних жилок 2—10 см завдовжки, 1,5—5,0 см завширшки. Зверху гладенькі або трохи шорсткі, більш-менш блискучі, знизу в кутках вторинних жилок біло-кльочкувато-пухнасті, часто вздовж жилок з дрібними крапковими червоними залозками. Черешок 8—15 мм завдовжки. Квітки в суцвіттях на коротких ніжках, оцвітина 2,5 мм завдовжки, брунаста, з 4—5 здебільшого червонуватими біло-війчастими частками, з 3(4)—5(6) тичинками. Крилатки (11) 17—20 мм завдовжки, (10) 13—18 мм завширшки, обернено-яйцеподібні або обернено-серцеподібні, з клиноподібною основою, на верхівці з вирізкою, віддаленою від насінини на 2-3 мм, голі, іноді з брунатними залозками. Цвіте в III-IV, плодоносить у V-VI.

Загальне поширення: південна та центральна частина Східної Європи, Крим, Кавказ, Середня Європа, Південна Європа, Балкани, Мала Азія, північний Іран.

Поширення в Україні: культивують повсюдно [1, 2].

U. minor Mill. subsp. *minor* — *Ulmus suberosa* Moench. 1785, Bäume Weissenstein: 136. — *U. suberosa* M.B., Fl. taur.-cauc., 1: 77; Ярмоленко, Фл. СССР, V: 365. — *U. campestris* f. *suberosa* Wahlenb. 1814, Fl. Carpat. 71; Шмальг., Фл. Ср. и Ю. Р.: 423. — В. корковий.

Описаний з «декількох частин Англії».

Тип: Greece, Thrace: Karakeuy, 20 ii, 26 iv & 17 v 1932, Tedd (holo. K!)

Листопадне дерево або кущ 2—10 м заввишки. Підвид *Ulmus minor*, дуже до нього подібний, відрізняється лише деякими ознаками. На пагонах має коркові товсті крилоподібні нарости. Листки відрізняються від таких попереднього виду тим, що з нижнього боку не мають дрібних червонуватих залозок. Інші ознаки — як у *U. minor*.

Рід Дзельква — *Zelkova* Spach 1841, Ann. Sci. Nat. Bot., ser. 2, 15: 356; Грудз. и Гельтм. 2004, ФВЕ, 11: 36.

Тип: *Z. carpinifolia* (Pall.) K. Koch.

Листопадні дерева до 30 м заввишки. Молоді пагони бурі або червонувато-бурі, голі або опушені. Листки видовжено-яйцеподібні, еліптичні, 2—8 см завдовжки. Квітки тичинкові або двостатеві, зав'язь одногнізда. Плід — сухий однонасінний горішок, 3—6 мм у діаметрі. Цвітуть у IV, плодоносять у VIII–IX.

Z. carpinifolia (Pall.) K. Koch 1849, Linnaea, 22: 598; Грудз. и Гельтм. 2004, ФВЕ, 11: 36. — Д. граболистна.

Описаний з Кавказу: «In Imeretiae montanus frequens..... ad pedes jugi calcarei circa Kutais et in districtibus Satschino et Seristo».

Листопадне дерево до 30 заввишки. Молоді пагони червоно-бурі, волохаті, потім сірувато-бурі. Листки еліптичні або видовжено-еліптичні, гострокінцеві, 4—8 см завдовжки, 2—4 см завширшки. Квітки тичинкові та двостатеві з одногніздовою зав'яззю. Плід — сухий однонасінний горішок, 3—6 мм у діаметрі. Цвіте в IV, плодоносить у VIII–IX.

Загальне поширення: Закавказзя, Мала Азія.

Поширення в Україні: культивують у садах та парках у Криму (Південний берег) [1, 2].

Висновки

Із представників родини *Ulmaceae* аборигенними на території України є чотири види та один підвид роду *Ulmus*: *U. glabra*, *U. laevis*, *U. pumila*, *U. minor*, *U. minor* subsp. *minor*. Рід *Zelkova* у світовій флорі представлений шістьма видами, з яких в Україні зростає один — *Z. carpinifolia*. В Україні його культивують у садах та парках на Південному березі Криму. Із представників родини *Celtidaceae* в Україні лише один вид

зростає у природі (*C. planchoniana* (*C. glabrata*) є ендемом Криму), 2 види та 1 підвид (*C. australis*, *C. australis* subsp. *caucasica*, *C. occidentalis*) інтродуковані й культивуються у ботанічних садах, використовуються у зелених насадженнях різного типу.

1. Деревья и кустарники, культивируемые в Украинской ССР. Покрытосеменные / Под ред. Н.А. Кохно. — К.: Наук. думка, 1986. — С. 672—679.
2. Деревья и кустарники СССР. — М.: Мысль, 1966. — С. 325—334.
3. Дідух Я. П. Рід *Celtis* L. (*Ulmaceae*) у флорі України / Я.П. Дідух, А. Боратинський // Укр. ботан. журн. — 2002. — Т. 59, № 1. — С. 5—9.
4. Конспект флоры Восточной Европы / Под ред. Н.Н.Цвелева. — М.; СПб.: Тов. науч. изд. КМК, 2012. — Т. 1. — С. 172—173.
5. Лоначевський О.О. Родина XXXV. В'язові — *Ulmaceae* Mirb. / О.О. Лоначевський, М.І. Котов // Флора УРСР. — К., 1952. — Т. 4. — С. 138—150.
6. Мосякін С.Л. Родини і порядки квіткових рослин флори України: прагматична класифікація та положення у філогенетичній системі. // Укр. ботан. журн. — 2013. — Т. 70, № 3. — С. 289 — 307.
7. Определитель высших растений Украины / Д.Н. Доброчаева, М.И. Котов, Ю.Н. Прокудин и др. — Изд. второе. — К.: Фитосоциоцентр, 1999. — С. 57—58.
8. Скольський І.М. Поширення видів роду *Ulmus* L. у лісових насадженнях України / І.М. Скольський // Наук. вісн. Нац. лісотехн. ун-ту України. — 2008. — Т. 18, № 2. — С. 40—45.
9. Mosyakin S.L., Fedoronchuk M.M. Vascular plants of Ukraine: a nomenclatural checklist. — Kiev, 1999. — P. 321—322.

REFERENCES

1. Kokhno, N.A., red. (1986), Derevja i kustarniki, kultiviruemye v Ukrainskoj SSR. Pokrytosemennye [Trees and shrubs cultivated in the Ukrainian SSR. Angiosperms]. Kyiv, Nauk. dumka, pp. 672—679.
2. Derevja i kustarniki SSSR (1966), [Trees and shrubs of the USSR]. Moskva, Mysl, pp. 325—334.
3. Diduh, Ja.P. and Boratynskyi, A. (2002), Rid *Celtis* L. (*Ulmaceae*) u flori Ukrainy [The genus *Celtis* L. (*Ulmaceae*) in the flora of Ukraine]. Ukr. botan. zhurn. [Ukr. Bot. Journ.], vol. 59, N 1, pp. 5—9.
4. Cvelev, N.N., red. (2012), Kospekt flory Vostochnoj Evropy [Synopsis of the flora of Eastern Europe]. Moskva, St. Petersburg, Tovarishestvo nauchnyh izdanij KMK, vol. 1, pp. 172—173.
5. Lonachevskiy, O.O. and Kotov, M.I. (1952), Rodyna XXXV. Vjazovi — *Ulmaceae* Mirb. Flora URSR [Family

- XXXV. Elm — *Ulmaceae* Mirb. In the USSR Flora], Kyiv, vol. 4, pp. 138—150.
6. Mosjakin, S.L. (2013), Rodyny I porjadky kvitkovyh roslyn flory Ukrainy: pragmatychna klasyfikacija ta polozhennja u filogenetychnij systemi [Families and orders of flowering plants of the flora of Ukraine, pragmatic classification and position in the phylogenetic system]. Ukr. botan. zhurn. [Ukr. Botan. Journ.], vol. 70, N 3, pp. 289—307.
7. Dobrochaeva, D.N., Kotov, M.I., Prokudin, Ju.N. et al. (1999), Opredelitel vyschih rastenij Ukrainy [Determinant of higher plants in Ukraine]. Kyiv, Fitosociocentr, pp. 57—58.
8. Skolskyi, I.M. (2008), Poshyrennja vydiv rodu *Ulmus* L. u lisovyh nasadzhennjah Ukrainy [The distribution of species of the genus *Ulmus* L. in the Ukrainian forest plantations]. Nauk. visn. Nats. Lisotehn. Un-tu [Sci. Bull. Nation. Forestry Univ.], vol. 18, N 2, pp. 40—45.
9. Mosyakin, S.L. and Fedoroncuk, M.M. (1999), Vascular plants of Ukraine: a nomenclatural checklist, Kiev, pp. 321—322.

Рекомендував до друку П.Є. Булах
Надійшла до редакції 14.03.2016 р.

С.Л. Жигалова

Институт ботаники
имени Н.Г. Холодного НАН Украины,
Украина, г. Киев

СЕМЕЙСТВА *ULMACEAE* MIRB. И *CELTIDACEAE* ENDL. ВО ФЛОРЕ УКРАИНЫ

Приведены результаты критико-систематического исследования представителей семейств *Ulmaceae* Mirb. и *Celtidaceae* Endl. во флоре Украины. Установлено, что естественно на территории Украины растет только один вид рода *Celtis* семейства *Celtidaceae* (*C. planchonianana* (*C. glabrata*) является эндемом Крыма), 2 вида и 1 подвид (*C. australis*, *C. australis* subsp. *caucasica*, *C. occidentalis*) интродуцированы и культивируются в ботанических садах, используются в зеленых насаждениях разного типа. Среди представителей семейства *Ulmaceae* аборигенными на территории Украины являются 4 вида и 1 подвид рода *Ulmus* (*U. glabra*, *U. laevis*, *U. pumila*, *U. minor*, *U. minor* subsp. *minor*). Род *Zelkova* в

мировой флоре представлен 6 видами, из которых в Украине растет один — *Z. carpinifolia*. В Украине этот вид культивируют в садах и парках на Южном берегу Крыма. Даны конспекты семейств *Ulmaceae* и *Celtidaceae*, включая ключи для определения родов и видов этих семейств, номенклатурная цитация, морфологическое описание, сведения о распространении в Украине и общем распространении. Рассмотрены виды природной флоры Украины, а также виды, культивируемые в садах и парках Украины.

Ключевые слова: *Ulmaceae*, *Celtidaceae*, морфологические особенности, ключи для определения, распространение.

S.L. Zhygalova

M.G. Kholodny Institute of Botany,
National Academy of Sciences of Ukraine,
Ukraine, Kyiv

THE FAMILY *ULMACEAE* MIRB. AND *CELTIDACEAE* ENDL. IN THE FLORA OF UKRAINE

The article presents the results of critical and systematic study of representatives of the family *Ulmaceae* Mirb. and *Celtidaceae* Endl. in the Ukrainian flora. It was found that only one species of the genus *Celtis* of *Celtidaceae* (*C. planchonianana* (*C. glabrata*) is the endemic of Crimea) is naturally grows in Ukraine, the other two species and 1 subspecies (*C. australis*, *C. australis* subsp. *caucasica*, *C. occidentalis*) introduced and cultivated in the botanical gardens, are used in various green areas. Among the members of the family *Ulmaceae* there are four species and one subspecies of the genus *Ulmus* native to the territory of Ukraine (*U. glabra*, *U. laevis*, *U. pumila*, *U. minor*, *U. minor* subsp. *minor*). The genus *Zelkova* is represented in the world's flora by six species, one of them is growing in Ukraine — *Z. carpinifolia*. It is cultivated in gardens and parks of the South Coast of Crimea. The article presents the checklists of families *Ulmaceae* and *Celtidaceae*, including keys to the genus and species, nomenclatural citation for each species, morphological description, the general distribution and distribution in Ukraine.

Key words: *Ulmaceae*, *Celtidaceae*, morphological features, keys for determining, distribution.